

**УКРАЇНСЬКЕ ПАТРІАРХАЛЬНЕ СВІТОВЕ
ОБ'ЄДНАННЯ (УПСО)**

**РУХ ЗА ПАТРІАРХАТ І УКРАЇНСЬКА
СУСПІЛЬНІСТЬ**

БОГДАН ЦИМБАЛІСТИЙ

UKRAINIAN PATRIARCHAL
WORLD FEDERATION

**MOVEMENT FOR PATRIARCHAT AND
UKRAINIAN DIASPORA**

BOHDAN CYMBALISTYJ

УКРАЇНСЬКЕ ПАТРІАРХАЛЬНЕ СВІТОВЕ ОБ'ЄДНАННЯ
(УПСО)

РУХ ЗА ПАТРІАРХАТ І УКРАЇНСЬКА
СУСПІЛЬНІСТЬ

БОГДАН ЦИМБАЛІСТИЙ

Ціна: 1 дол.

Прихід призначений на покриття коштів зв'язаних із переведенням III конгресу мирян, що має відбутись 22 листопада 1978 р. в Нью Йорку

Тираж 5000 примірників

ВСТУП

Президія Українського Патріархального Світового Об'єднання (УПСО) складає щиру подяку авторові д-рові Б. Цимбалістому та журналові "Сучасність" за їхню згоду зробити окремий передрук статті, яка появилась в "Сучасности", ч. 3 (207) за березень 1978 р. під наголовком "Рух за Патріархат". Президія рішила поширити цю статтю серед української спільноти як дискусійний матеріал напередодні III Конгресу Мирян, що має відбутись 22 листопада 1978 р. в Нью-Йорку в час III Конгресу СКВУ. Автор, відомий психолог та соціолог, аналізує новітній патріархальний змаг за останніх 15 років, його осяги та недомагання. Зокрема автор підкреслює теперішнє становище наших Владик відносно структурального завершення нашої Церкви патріархатом та їхню відвічальність перед народом та історією.

Погляди та висновки Автора є його власні, їх не можна вважати прогномовими УПСО чи їх складових членів. На нашу думку, мирянський патріархальний рух у своїй переважній більшості завжди наголошував справи помісности, збереження обряду та введення патріархального (синодального) ладу, і змагав до об'єднання всього українського Божого Люду: владик, священників і мирян. Тільки малий відсоток патріархальників у своїй крайності наголошували титул, а не важливі складові аспекти Помісної УКЦеркви та Патріархії. Все ж таки думки автора є незвичайно цікаві та зрушують сумління всіх, кому дорога доля нашої Церкви. Президія сподівається що ця брошура знайде зрозуміння серед нашої спільноти та розбудить наново патріархальний ентузіазм.

Майбутня доля нашої Помісної УКЦеркви залежатиме від постави української спільноти. Ні один патріархат (Східної Церкви) не був встановлений Папою Римським чи Вселенським Собором, а тільки звичаєвим правом та Божим Людом, що це право обороняє. Так і від нас, української спільноти, буде залежати, чи ми введемо в життя та задержимо за собою де факто існуючий патріархат ПУКЦ на чолі із Блаженнішим Отцем Йосифом, першим Патріархом Києво-Галицької Митрополії. Альтернативою до цього залишиться повне розбиття наших епархій та екзархатів на незалежні від себе одиниці та певне злиття в різні візантійсько-міжнародні церкви, із втратою обряду та рідних традицій. Цю альтернативу ми відкидаємо. В цьому, віримо, допоможе нам і оце скромне видання.

Президія УПСО

ПРО АВТОРА

Д-р Богдан Цимбалістий родом із Бовшова біля Галича, Західна Україна. Середню освіту (гімназію) закінчив у Станіславові в 1939 р., а відтак студіював психологію на берлінському університеті в 1941-45 рр Студії закінчив докторатом у Гетінгені в 1948. Його дисертація з ділянки експериментальної психології була друкована в німецькому журналі: "Psychologische Forschung, річник 23 (1949)".

Автор цієї брошури був редактором українського радіомовлення при Еспанському Національному Радіо в 1952-59 рр і рівночасно співредактором квартальника "Оріенте" (пізніше переіменованого на "Оріенте Європео") в Мадриді. Там, як теж у журналі, "Revista de Education" друкувались його статті про радянську виховну систему, про советський тоталітаризм, про так званий "советський гуманізм" іт. под. Одне число "Оріенте Європео", за редакцією автора, було присвячене виключно українській проблематиці.

Від 1959 р. д-р Цимбалістий живе в ЗСА і працює як директор психіатрично-психологічної клініки для молодих "делінквентів" в Нью-Джерзі та рівночасно має приватну практику. Спільно із другими психологами опублікував в американських професійних журналах ряд психологічних студій.

Ще за гімназійних часів автор цікавився громадськими справами. За те його переслідували більшовики, а його родину вивезли на Сибір. За студентських часів був заступником голови Національної Організації Українських Студентів в Німеччині. Також належав до активних діячів Студентської Католицької Організації "Обнова", і з її рамени виступав з доповідями на Студійних Днях в Люрі (біля Парижа), в Римі і Мадриді. Його статті друкувались в студентських журналах, а відтак у "Листах до Приятелів", "Сучасній Україні", "Сучасності" та в іншій українській пресі. Автор писав під власним прізвиськом, а також вживав псевдонімів, найчастіше Я. Стельмахів. Брав участь у дискусії на теми українсько-польського порозуміння на сторінках польського лондонського тижневика "Тидзень Польскі". Д-р Б. Цимбалістий є автором брошури, що вийшла заходами Українського Публіцистично-Наукового Інституту у Чікаго в 1974 в двох мовах — українській та англійській на тему: "Проблема ідентичности: Україна чи Америка". Автор є відомий педагог і соціолог та часто виступає з доповідями на виховні теми.

РУХ ЗА ПАТРІАРХАТ І УКРАЇНСЬКА СУСПІЛЬНІСТЬ

Богдан Цимбалістий

Рух за створення українського католицького Патріархату вже понад десять років становить важливий зміст життя українських громад у всьому світі. Справа Патріархату глибоко хвилює все українське громадянство, вона спонукує тисячі громадян різних суспільних прошарків до великих зусиль і жертвності, вона теж привертає увагу чужої преси і чужих дослідників церковних справ. Як таке всебічне культурно-громадське явище, рух за Патріархат дає багато матеріалу для студій та міркувань про нашу суспільність.

Рух за Патріархат має різні аспекти. Є в ньому перш за все релігійно-церковний вимір, бо ж створення Патріархату розцінюється, як засіб для поглиблення релігійного життя і скріплення самої Церкви. Очевидно, Патріархат автоматично не призведе до посилення релігійного життя, ані до розвитку теологічної думки, бо це залежить не від такої чи іншої адміністративної структури, а радше від відповідного релігійного виховання в школах і парафіях, від підготування та якості священників, від релігійної преси та літератури. Проте створення Патріархату безумовно могло б створити потрібні передумови для цього.

У русі за Патріархат є і національний аспект, бо ж Церква є однією з тих інституцій, що найбільше допомагають зберегти українську ідентичність розсіяних у діаспорі українців. В Україні вона є протисилою, яка своїм вченням про безсмертну душу людини боронить людину від зведення її до функції робота в тоталітарній державі. Боронячи своєрідних народів форм вияву релігійних почуттів і культу, вона тим самим допомагає йому в його боротьбі за самозбереження. Отож скріплення Української Католицької Церкви вивершенням її у формі окремого патріархату було б важливою допомогою народів в його теперішніх змаганнях за своє існування і розвиток.

Рух за Патріархат має також зовнішньополітичне значення. Адміністративна автономія Української Католицької Церкви (помісність), замість змішування її в загальному казані "східних Церков" керованих латинськими прелатами з конгрегації, зробила б українських католиків рівнорядними, рівноправними, зрілими суб'єктами, а не підданими своєрідного ватиканського "ост-міністеріум".

Метою цієї статті є висловити деякі міркування щодо іншого виміру руху за Патріярхат, а саме психологічно-політичного.

Однією з успішних методів соціальної психології є експериментально створювані "мініатюрні" ситуації, під час яких дослідник може спостерігати поведінку людини супроти інших. Наприклад, групі кандидатів на офіцерів дають різні завдання і переводять дискусії на різні теми. Це дає нагоду спостерігати, хто і яку роль приймає в групі, хто стає лідером, а хто приймає пасивну поставу, хто і як підпорядковується, як кожний підходить до виконання групового завдання і т. п. Аналогічно до цієї методи можна вважати всякі колективні дії, в яких бере участь значне число громадян, за експеримент, що дозволяє студіювати типові реакції та поведінку поодиноких членів громади, поодиноких груп, її провідників, взаємин між ними тощо. Такі студії дозволяють передбачити, як ті самі люди поводитимуться в інших аналогічних ситуаціях.

Рух за Патріярхат, як усяка інша колективна дія нашої громади, є, на нашу думку, таким своєрідним соціально-політичним експериментом, у якому проявляється динаміка нашого громадського життя, в якому наче у краплині води, або, як американці кажуть, у лушпині горіха, віддзеркалюється вся наша суспільність. Очевидно, ні рух за Патріярхат, ні інша колективна дія нашої громади не ведеться для експериментування, а для здійснювання певних цілей. Коли однак порівняти їх до того найважливішого й найважчого завдання, яке від кількох поколінь стоїть і стоятиме перед нами, а саме, створення і вдержання своєї держави після соток років неволі, тоді всякі інші спільні дії тут на еміграції можна трактувати, як матеріал чи пробу, яка повинна б дозволити нам пізнати себе краще і передбачити, як наша суспільність поводитиметься у вирішальну хвилину в обличчі наших всенародних завдань. Тому соціологічні і психологічні студії наших колективних дій — чи це буде рух за Патріярхат, чи збирання фондів на Гарвардський центр, чи акція допомоги в'язням, чи заходи для створення одного політичного центру, чи навіть громадська реакція на приїзд мистецьких ансамблів з України тощо — повинні допомогти нам пізнати себе самих і передбачити майбутні реакції.

■

Пропозиція нашого Блаженнішого Кир Йосифа з 11 жовтня 1963 року завершити організаційну структуру Української Католицької Церкви створенням Київсько-Галицького Патріярхату заскочила не лише учасників Ватиканського Собору, але й українське громадянство. Воно зареагувало типовим способом —

глибоким роз'єднанням. Нагадаймо коротко: православні українці виступили проти цієї ідеї, бо їм не подобався титул, мовляв, це претенсії католиків до Києва, чи намагання окатоличити Україну. Три єпископи з Америки поставилися спочатку стримано, а опісля неприхильно, бо, мабуть, важко їм було зрікатися своїх прав нікому непідпорядкованих "удільних князів" і визнати авторитет свого Владики, до того неамериканця. Проти Верховного Архієпископа виступила одна численна політична група, кажуть, тому що Блаженніший відмовився прийняти їхнього лідера. Отож у критичну хвилину заскочення ватиканської Курії пропозицією створення Патріархату українськє громадянство не виявило потрібної єдності і політичного державницького змісту. Релігійно-віровизнаневий фанатизм, особисті амбіції і образи були сильніші, як думка про загальне добро.

Ватиканські централісти, неприхильні до самої ідеї українського Патріархату, почали організувати протидію. Правда, під тиском вірних прийшло до назверхного об'єднання української суспільності, виявом чого були архієпископські синоди і схвалення конституції помісної Української Католицької Церкви. Православні Владики висловили свою моральну підтримку українським католикам у їхніх змаганнях за Патріархат. До руху за Патріархат приєдналися всі політичні групи. Проте, після відмови Папи стало ясно, що перед українськими католиками довга і зтяжна боротьба. Ватиканські кола не дармували: моральним натиском, залякуванням і роздаванням достоїнств податливим і честолюбним священикам їм пощастило розбити так важко створену єдність українців у їхніх змаганнях за належне їм право в католицькій Церкві. Так настала друга фаза роз'єднання, яка й досі триває. Треба виразно ствердити: єдності забракло в самому проводі Української Католицької Церкви. Велика історична відповідальність лежить на тих особах, які стали інструментом роз'єднання серед українців. З таким тавром вони, мабуть, увійдуть в нашу історію. Найбільш зловісним для нашої суспільності є факт, що йдеться про духовних провідників. Церковні Владики і монахи — це ж особи, що добровільно вибрали шлях посвяти й служіння народів; вони ж перейшли у своїй підготовці сувору духову дисципліну, тож усякі світські, земні мотиви, як честолюбство, зарозумілість, образливість, впертість повинні бути їм чужими. Всупереч таким очікуванням, тим болючішими є вияви їхньої слабости.

Очевидно, за ними станула низка, мабуть, від них залежних, священиків. Роздор поглибився, поширився і має тенденцію утривалюватися, тобто стати постійним аспектом життя наших громад у майбутньому. Взаємна ненависть, взаємні обвинувачення вже почали затруювати атмосферу життя наших громад і

міжособових взаємин. Творяться нові парафії, видається великі суми грошей на будівництво нових храмів, дарма що існуючі є напів-порожні, а суботні школи мусять тинятися по американських школах, бо не мають власного приміщення. У висліді Церква виходить послабленою.

Дуже багато написано про канонічний та історичний аспекти домагань українських католиків мати власний Патріархат покищо поза межами України. Противників руху за Патріархат названо легалістами, бо вони нібито станули на становищі, що створення Патріархату залежить виключно від рішення Папи і коли він такого рішення не хоче зробити тепер, нам нічого не лишається, як погодитися, шануючи нібито правопорядок у католицькій Церкві. Суть конфлікту й нашого роз'єднання лежить, на нашу думку, не в такій чи іншій інтерпретації декретів та законів католицької Церкви, ані у визнанні Блаженнішого Кир Йосифа Патріархом. Суть лежить у відмові деяких наших Владик підпорядкувати себе авторитетові своєї влади, до речі, визнаваної самим Папою. З психологічно-політичного погляду, наші змагання за Патріархат виявили черговий, крім браку єдності, основний гріх українців, а саме непошану до авторитету своєї інституції і своєї влади.

У 7-му пункті декрету про східні Церкви, схваленому на третій сесії Ватиканського Собору 21 листопада 1964 року, сказано: "Під іменем Патріярха треба розуміти єпископа, що має юрисдикцію над усіма єпископами, включно з митрополитом, над духовенством і вірними своєї власної території або обряду, згідно з приписом права та вимогами примату Римського Архиєрея. Де є назначений ієрарх якогось обряду поза границями патріархальної території, він залишається приналежний до патріархату цього обряду, згідно з приписом права...". У 10-му пункті додано: "Те, що сказано про Патріярхів, є важне теж згідно з приписом права щодо Верховних Архиєпископів, які є в проводі якоїсь партикулярної Церкви, тобто обряду". Нагадаймо також, що, іменуючи Блаженнішого Кир Йосифа кардиналом, Папа закликав українців "єднатися довкола нього".

Тими актами Папа підтвердив помісні права Української Католицької Церкви і визнав Блаженнішого її головою. Ішлося тільки про те, щоб ту помісність здійснити. На жаль, цей факт якось призабувають навіть самі прихильники Патріархату. Останні іменування єп. Шмондюка митрополитом у США і підвищення єп. Лостена до повного єпископства викликали хоч стримані, але позитивні коментарі навіть у пропатріярших виданнях. Підкреслюється зокрема те, що єп. Шмондюк не забороняв

священникам згадувати Патріярха Йосифа в літургійних молитвах, та його участь у ювілейних святкуваннях у честь Блаженнішого. Виходило б, що найважливіше це визнання титулу Патріярха і більш нічого. На нашу думку, треба б запитати, чому ці наші Владики не вимагали, щоб їхні іменування були узгіднені або перейшли формально через уряд Блаженнішого, бо інакше вони не приймуть цих номінацій. Такими вимогами вони доказали б, що визнають його владу над собою, байдуже чи має він титул Патріярха чи Верховного Архиєпископа.

Кілька років тому Східня Конгрегація пробувала зігнорувати Патріярха мелхитської Церкви і рішила іменувати нового єпископа для мелхитів в США без його відома. Це не вдалося, бо не знайшовся ані один священник, що був би готовий прийняти номінацію. Перед такими виявами єдності і самопошани Східня Конгрегація поступилася. Ця Конгрегація не потребує поступатися перед вимогами українців, бо з досвіду вона знає, як багато членів нашого духовенства можна спокусити й "купити" і то навіть дуже дешево.

Не тільки прихильники Патріярхату забувають часом, про що йдеться; також деякі єпископи мов би не розуміли справи. Як подав лондонський *Таймс* з 12 січня 1976 єп. Горняк інформував їх, що він у своєму листі до Папи запропонував іменувати Блаженнішого Кир Йосифа "почесним Патріярхом" у надії, що таким способом вдасться зліквідувати конфлікт. Видно, що цей Владика не розуміє, що тут не йдеться про ще один титул для Блаженнішого, до того почесний (тобто позбавлений всякої юрисдикції), але саме про юрисдикцію, тобто здійснювання нашої помісности. Перший крок до цього — це визнання і шанування авторитету власної влади.

Пізніше з політичних міркувань, мабуть, під натиском Нікодіма та інших представників Російської Православної Церкви, Папа і ватиканська Курія почали ігнорувати владу Верховного Архиєпископа, висвячуючи нових єпископів та священників без його відома, забороняючи скликати синоди, кореспондуючи безпосередньо з поодинокими єпископами і т. п. Забув Папа свої власні слова "Маєте кардинала, єднайтеся біля нього" і почав сам та його Курія робити все, щоб такого об'єднання довкола Блаженнішого не було. Вигадано вигідну інтерпретацію рівнопатріяршої влади Верховного Архиєпископа, мовляв, ця влада обмежена до його території — (окупованої тепер більшовиками), дарма що така постанова суперечить постановам Ватиканського Собору. Виглядало б, що ватиканські кола не бажають, щоб Українська Католицька Церква була об'єднана під одним керівництвом.

Така настанова ватиканської Курії, зумовлена бажанням

задовольнити вимоги Російської Православної Церкви, а може із страху втратити владу над поодинокими нашими єпископами, однак не повинна означати, що українські Владики мали також ігнорувати владу власного Верховного Архієпископа. Шануючи його, вони були б здобули пошану інших до себе і до нас, як народу, що здібний встановляти свою владу та її шанувати, тобто народу зрілого.

Тут не йдеться навіть про підпорядкування особі Верховного Архієпископа, але його урядові, його функції. Блаженніший здобув собі великий моральний авторитет — більший як будь-який ватиканський прелат — і серед своїх і серед чужих своєю стійкістю у вірі, мучеництвом, відданістю справі рятунку нашої Церкви, подиву гідними зусиллями і успіхами. Цей особистий авторитет тут щасливо поєднується з авторитетом його уряду як Голови Української Католицької Церкви. Здійснювати помісність, значить визнавати його Головою нашої Церкви. І тут є опір.

Є кілька джерел опору проти визнання над собою влади Верховного Архієпископа. Деякі Владики (не всі) з американського терену і Великобританії не визнають влади Верховного Архієпископа і, мабуть, не бачать ніякої вартости в статусі помісности для нашої Церкви (бо якби бачили — визнавали б її Голову) просто тому, що, як правильно завважив американський проф. Томас Бирд, вони не вважають себе достатньо носіями національної культури і національної справи. Вони ж народилися поза межами України, правдоподібно від батьків, які самі не мали високої національної свідомости. Основою їхньої етнічної ідентичности була приналежність до Греко-католицької Церкви. Вони себе ледве чи ідентифікували з народом і з Церквою в Україні. Вони радше вважають себе служителями Церкви східного обряду і воліють прямо залежати від далекого Риму. В Америці є багато сект і Церков, що їх очолюють різні єпископи, які не відповідають ні перед ким. Їм вистачає мати певне число вірних, що їх слухають і матеріяльно піддержують. Виглядає, що для деяких наших Владик така роля вигідніша, ніж зв'язувати себе з цілістю Української Католицької Церкви, із становищем її в Україні, чи з усією еміграцією. Це означало б визнати над собою безпосереднього зверхника, це зобов'язувало б і обмежувало б собіпанську їхню свободу як своєрідних "удільних князів".

Хоч офіційно заперечувано, усім відомо, що отці Василіяни на ділі не хочуть визнати влади Блаженнішого Кир Йосифа. Це виглядає дивним, коли пригадати, що в минулому вони завжди піддержували ідею Патріархату, а під час Ватиканського Собору підготовляли відповідну документацію для змагань за віднову прав для нашої Церкви. Отож їхній теперішній опір походить не з

принципових причин. Як відомо, монаші чини, зокрема неконтемплативного типу, це своєрідні ударні частини Церкви. Вони мають великий вплив на пожвавлення релігійного життя в даній країні. Наприклад, завдяки єзуїтам католицька Церква, загрожена поступом протестантизму, зуміла зберегти хоч частину Європи собі вірною. Але рівночасно свідомість власної сили й важливості та відданість ревних і послужних монахів перетворює чини у своєрідну "церкву в Церкві". Це, між іншим, було причиною, чому єзуїтів, заснованих еспанцем Ігнацієм де Льойолею, усунуто з Іспанії та з багатьох інших країн (у 18 ст.). Вкінці Папа мусів розв'язати чин у 1773 році. (Зреформований чин єзуїтів відновлено у 19 ст.). Величезна влада всередині Вселенської Церкви, — стверджував один мексиканський єпископ 18 ст., — великі багатства і надзвичайний престиж, що поставили цей чин вище всякого авторитету, законів, соборів та апостольської конституції, — привели до його неминучого упадку".

Очевидно, Василіянський чин не здобув тієї сили, слави і неслави, що його мали єзуїти. Проте отці Василіяни свідомі своєї сили та своїх заслуг у нашій Церкві. З їх рядів вийшов недавно померлий філядельфійський митрополит і сучасні два єпископи. Природно, що вони бажали б, щоб з ними як певною силою рахувалися. Нам здається, що якби кандидатом на Патріярха був Владика-Василіянин, або хтось цим чином пропонований і від нього залежний, отці Василіяни були б у керівництві руху за Патріярхат. Але Блаженніший Кир Йосиф, оцінюючи роллю монашества з погляду канонів Східньої Церкви, може, вразив декого з отців Василіян, не запрошуючи їх на синодальні наради, ані не втаємничивши їх у свої заміри. Звідси, мабуть, їхня нехоть до його особи і руху за Патріярхат.

Вкінці є Владики, що вийшли з України, (один з них був навіть секретарем Блаженнішого), проте виступили проти нього. Не зважаючи на всякі раціоналізації, на всякі легалізми, їхній опір походить або з незнання, або з якихось особистих ресентиментів, власного честолобства, або просто є виявом браку пошани до своєї влади, типовим для нашого недержавницького думання. Що про це йдеться, а не про легалізм чи послух Папі, видно хоч би з такого прикладу. Владика Мирослав — (Марусин) вважає, що треба прийняти рішення Папи в справі Патріярхату, бо в Церкві зобов'язує послух Папі. Але він теж забороняє вживати титулу Верховного Архієпископа в Богослужбах, бо, мовляв "такого титулу нема в нашій літургійній традиції" (з відповіді монсеньора Дзвоника, секретаря Владики, до отця Кіта). Як відомо, титул Верховного Архієпископа признав Блаженнішому Папа згідно з інтерпретацією нового канонічного права для Східніх Церков, проголошеного перед II Ватиканським Собором. Виходить отже,

що тут послух Папі не зобов'язує. Це приклад рабського самопониження і масохізму.

Бунт нагорі, в самому проводі, проти своєї власної влади і намагання прислужитися чужому ввійшли в нашу історію під назвою кочубеїщини. Давніше тих людей, що втікали з-під влади своїх князів під опіку татарських зверхників, звано "татарськими людьми". (Втеча і непослух своїй владі є, як видно, постійним явищем у нашій історії). Від часів Мазепи таку втечу з-під влади власного володаря, зокрема коли це роблять провідні особи, можна звати кочубеїщиною. Тут, очевидно, ідеться про кочубеїщину на церковному полі. Хтось скаже: назва невлучна. Адже Петро I, якому слали доноси генеральний секретар Мазепи Кочубей та полковник Іскра, був ворогом України, отож це була національна зрада, а ватиканської Курії чейже не можна порівняти до Петра I і Росії. Треба однак пам'ятати, що в той час ані широкі маси ані більшість козацьких старшин не вважали царя ворогом, а радше союзником і опікуном України. Тільки мала група старшин і гетьман Мазепа бачили загрозу з боку зростаючої потуги Росії. Ми теж знаємо, що у ватиканській Курії є чимало осіб, яких напевно не можна вважати приятелями України. Навпаки, для них існування Української Католицької Церкви і змагань України до самостійності є перешкодою для снування їхніх надій про "навернення" Росії. Вони воліли б, щоб Українська Католицька Церква перестала існувати. Осіб, що бажають нашої смерті, годі вважати приятелями. Отож назва кочубеїщина тут на місці.

Мотиви бунту кількох наших Владик проти своєї влади правдоподібно аналогічні до мотивів Кочубея. Не знаю, чи досліджено ці мотиви, але можна припускати, що він міг керуватися принципом вірності присязі, яку склав Мазепа цареві, він міг мати особисті політичні амбіції, вкінці він міг шукати помсти за нібито роман гетьмана з його дочкою Мотрею. Ті самі мотиви виступають у наших Владик: вони, мовляв, за послух та вірність Папі, в них свої великі амбіції та честолобство і вкінці в декого з них може діяти бажання відплати чи помсти за не раз "тверде" трактування їх Блаженнішим.

Противники руху за Патріярхат покликаються постійно на правопорядок у католицькій Церкві, на потребу шанування закону і послуху Папі. Пошана до закону це, очевидно, важлива громадянська чеснота, без якої ніяка демократична система не може

існувати. Як наслідок довговікового поневолення українці не мали нагоди виплекати в себе таку чесноту. Бо як могли вони навчитися шанувати закони, коли ті закони були чужі, накинені і несправедливі для них. Вони мусіли лише бунтуватися і відкидати їх. Однак постава наших легітимістів не має нічого спільного з пошаною до закону. Бо можна запитати, чому для них є законом кожне адміністративне, політично зумовлене рішення прелата з Конгрегації, а не є законом постанови Ватиканського Собору, рішення власного Синоду, чи власного Верховного Владики. Вони шукають оправдання власної адміністративної влади не у волі свого народу, але назовні. Відома ж річ, у нашу демократичну добу воля народу становить легітимну базу, якої кожна влада потребує. Католицька Церква теж демократизується і починає щораз більше рахуватися з волею народу. Деякі наші Владики ігнорують волю народу і шукають для влади в нашій Церкві підтримки у зовнішніх чинників. Це так, якби члени якогось народу відмовлялися визнати свій новостворений уряд тому, що його ще не визнали інші держави. Часом урядів нововизволених народів довго не хочуть інші визнати, але це не означає, що громадяни даної країни можуть свій уряд ігнорувати.

За повідомленнями англійської преси (*Таймс* від 12 січня 1976), єпископ Августин Горняк говорив, що хоч прихильники Патріярхату, які демонстрували в лондонській катедрі під час його проповіді, "мають добрі інтенції, бо вони вірять, що новий уряд (Патріярхат — Б. Ц.) піднесе престиж нашої Церкви, я думаю, що треба шанувати закон і підтримати рішення Папи". Отож для нашого єпископа менш важливими є справи престижу, розвитку нашої Церкви, ревність і добрі релігійні наміри вірних, але найважливішим є сліпий послух усім рішенням Папи.

Якщо мова про послух Папі, відомо, що цей послух обмежений лише до справ віри і моралі. Було б смішно думати, що послух Папі означає теж схвалювання його примирливої політики щодо Москви. Наші деякі Владики думають інакше, тому перестали навіть згадувати у своїх посланнях про переслідування в Україні. Тим часом дуже багато західніх католиків відверто критикують цю політику Ватикану. Серед західнього духовенства і теологів, є особи, які навіть ставлять під сумнів важливість певних догм католицької Церкви чи рішень Папи в справах моралі. Папа не виключає їх з Церкви, бо він і глибоко віруючі люди знають, що Церкві потрібно свіжої думки і нової ревности. Завдяки появі таких сміливих умів, Церква постійно оновлюється. Інакше вона перетворилася б у бездушну, бюрократичну організацію. Церква, що

була століттями Церквою мучеників, перетворилася б у церкву дипломатів, які так пройняті своїми політичними комбінаціями, що забувають, що над ними є ще Бог.

Відвага думки всупереч рішенням Папи, яку виявляють західні католики, є, мабуть, органічно чужа деяким нашим Владикам. Не диво, що в такій атмосфері і при такій настанові наша католицька Церква не видала ані одного визначного теолога, філософа, мораліста, письменника чи місіонера. Французькі католики, зацікавлені поєднанням Церков, не раз питали про українських теологів і християнських мислителів та приходили до висновку, що українські католики не є партнерами для глибшого теологічного діалогу. Вони знаходили партнерів між росіянами: Н. Бердяєва, Булгакова, Соловйова, Лоського.

Атмосферу сприятливу для розвитку теології, для розвитку духового життя чи релігійної літератури витворюють монаші чини та єпископи, які не зводять своєї ролі до вірнопідданчого виконання доручень ватиканської бюрократії, але мають відвагу думати в майбутнє і підсилювати все творче, живе, динамічне, що народжується в народі. Передовсім вони мусять мати глибше розуміння віри, а не бути лише виконавцями обряду.

Конфлікт українських католиків з ватиканською Курією не є в справах віри, але в питанні самоврядування нашої Церкви. Негативне ставлення Ватикану до помісности нашої Церкви є зумовлене політично. Хоч як воно дивно, для наших Владик ватиканська східня політика є справою бездискусійною, дарма що жертвою цієї політики є мільйони вірних їхньої Церкви. Як було згадано, для багатьох західних католиків ця політика є предметом гострої критики. Отож тут маємо діло не з пошаною до закону і послухом, опертим на самопошані, але з проявами сервілізму. Люди сервілістичного думання вважають кожну примху свого пана собі законом. Усі польські єпископи поставилися негативно до всяких порад ватиканської Курії, як співпрацювати з комуністичним режимом. Їхню волю і поставу Ватикан поважає. Хто сам себе шанує, того й інші пошанують. Хто не має пошани до себе, свого роду, своєї влади — зустрине лише погорду від інших.

Прихильникам руху за Патріярхат треба берегтися, щоб не звести наших змагань до боротьби за титул для особи Блаженнішого Кир Йосифа, замість за помісність і центральне керів-

ництво в Українській Католицькій Церкві. Якщо б рух за Патріярхат мав звестися до того, щоб лише в Богослужбах поминали Патріярха Йосифа, щоб спільні пастирські послання були підписані Патріярхом, а поза тим ніхто не шанував би ніяких його доручень, продовжував свої безпосередні зв'язки з ватиканською Курією понад головою Блаженнішого, приймав її доручення і ревно їх виконував, навіть якщо вони скеровані проти Голови нашої Церкви, — сам рух не мав би сенсу. В нас часто виникають завзяті спори і роз'єднання за дрібні й формальні справи: за букву в правописі, за порядок кольорів у національному прапорі, за календар, назву, за титул. Ці спори стають такі завзяті, що за ними забувається про істотний зміст наших змагань, а витворена такими спорами емоційна атмосфера унеможлиблює розумний компроміс чи поєднання. А тенденції звести рух до змагань за титул помітні, коли вірні починають вирішувати своє ставлення до священника чи єпископа за тим, чи він у Богослужбах згадує Патріярха, а чи тільки Верховного Архієпископа.

Фактом є і буде, що частина священства і єпископів не згадуватиме в Богослужбах Патріярха Йосифа, але згадуватиме Верховного Архієпископа. Є між ними прихильники Патріярхату, але, виховані в абсолютному послуху та формалізмі, вони не матимуть відваги міняти тексту Богослужби, бо для їхнього сумління це гріх. Сумління людей треба респектувати. Що ж тоді лишається? Продовжати розкол у нашій Церкві в безконечність, чи шукати шляхів його ліквідації? На нашу думку, замирення можливе, коли не настоюватимемо обов'язково на вживанні і визнанні титулу Патріярха, залишаючи тут свободу Владикам і священникам, але вимагатимемо визнання влади Блаженнішого Кир Йосифа, яка йому належить з офіційно наданого йому титулу Верховного Архієпископа і яка є рівна патріяршій владі.

Українська Католицька Церква потребує свого завершення, тобто центрального керівництва й адміністративної автономії. Це могло б привести до її зміцнення, до оживлення самого релігійного життя, що повинно бути головною журбою та місією священників та єпископів. Тоді можна б подбати про зосередження сил на соліднішу підготовку та виховання священників, про їх призначування згідно з потребами в різних країнах, про краще релігійне виховання молоді через школи, літературу, про створення релігійної преси на високому рівні і т. п. Владики і священники, що не визнають Патріярха Йосифа, постійно підкреслюють, що вони є за помісність для нашої Церкви. Якщо так, тоді існує спільна і суттєва база для поєднання та замирення. Нею

мусить стати практичне здійснювання цієї помісности вже тепер, виходячи з факту, що цю помісність створено з хвилиною визнання Галицької Митрополії Верховним Архиєпископством згідно з обов'язуючим правом для Східніх Церков, та йдучи за закликом самого Папи єднатися довкола кардинала Йосифа.

Якщо б наші кандидати на єпископів і священників не приймали ніяких висвячувань без участі і згоди свого Верховного Архиєпископа, якщо б вони не приймали ніяких почесностей, титулів і доручень, коли вони не проходять через уряд Верховного Архиєпископа, якщо б усі наші Владики брали завжди участь в архиєпископських синодах — наша помісність була б здійснена й вкінці шанована самою Курією. Нехай Курія називає наради наших єпископів "конференціями": важливіше, щоб для нас вони були найвищим колегіальним правлінням нашої Церкви, яке ми самі шануватимемо. (Ватиканська Курія сторіччями не визнавала синодів мелхитської Церкви, проте вони відбувалися далі періодично. Коли встановлено мелхитський Патріархат, ці синоди визнано).

Американські теологи (єзуїти), які брали участь у конференції присвяченій становищу нашої Церкви (15 липня 1972) і яких доповіді та дискусію Фордгамський університет видрукував окремою публікацією, дораджували українцям робити те саме, тобто починати здійснювати свою помісність уже тепер, бо вона формально існує. В тому напрямку повинен би, на їхню думку, іти натиск вірних на тих єпископів, що вагаються, або воліли б прямо залежати від ватиканських централістів.

Скерування наших зусиль на здійснювання помісности відкриє для руху за Патріархат певні перспективи на майбутнє. Що станеться з рухом, коли Блаженнішого не стане між нами? Як про цей болючий момент ми не хотіли б думати, але рух мусить мати свої плани на той час. Східня Конгрегація може і чекає на ту хвилину. Чи маємо допустити, щоб наша Церква знову розпалася на незалежні єпископські "удільні князівства", керовані ватиканськими централістами і бюрократами? Чи, навпаки, маючи вже тепер помісність хоч частинно здійсненою, змагати до продовження уряду Верховного Архиєпископства. Це означало б, згідно з конституцією помісної УКЦеркви, вибір помісним Собором нового Верховного Архиєпископа, як голови Церкви, якому всі інші єпископи підлягали б. Рівночасно повинні б продовжуватися змагання піднести цей титул до Патріярха.

У своїй доповіді під час згаданої конференції о. де Вріс (єзуїт) пригадував, що в першому тисячоріччі патріярхати не були творені

Папами, але виростили з практики, згідно з якою єпископи з осідком у важливих з політичного та економічного погляду містах, як наприклад, Антіохія чи Олександрія, вважалися вірними, священиками та іншими єпископами нібито старшими чи авторитетнішими. До них вони зверталися про пораду і рішення у спірних питаннях. Так поволі народжувалися Патріярхати, які опісля Нікейський Собор офіційно визнав. О. де Вріс радив українцям навчатися з того прикладу, як це традиція чи звичай перетворюються в право. "Українці повинні ввести звичай, а звичай створить право", — казав він. Іншими словами, якщо всі наші єпископи, священики та вірні почнуть звертатися до Верховного Архієпископа та його наслідників як до голови УКЦеркви, постане звичай, тобто помісність, яку вкінці ватиканська Курія буде змушена визнати. При такій однодушній поставі нашого духовенства та вірних Курія вкінці погодиться з фактом, перестане ігнорувати уряд Верховного Архієпископства, зокрема тоді, коли переконається, що помісність справді призводить до скріплення релігійного життя в нашій суспільності і до росту нашої Церкви. За цим може прийти скоро титул Патріярха.

Як боляче це стверджувати, проте фактом є, що роз'єднання в Українській Католицькій Церкві й усій суспільності було ділом нашого вищого духовенства. На ньому лежить історична відповідальність усунути роздор з нашої Церкви. Якщо наші Владики не зуміють зліквідувати конфлікту раціональним способом — це буде черговий доказ нашої повної невідповідності і незрілості керувати самими собою навіть у таких обмежених рамках, як уведення самоуправи до нашої Церкви. Якщо вони волітимуть діяти як незалежні церковні удільні князі, вони ввійдуть в історію з такою самою гореславою, як і ті князі Руси, що своїми дрібними амбіціями, незгодою і неохотою підпорядкуватися авторитетові одного з них довели до упадку нашої княжої держави.

